

Socioekonomické skupiny

Klasifikace čtyř kategorií - bílé límečky, manuální pracovníci, zemědělci a samostatně výdělečně činní voliči - umožňuje Gomezovi a Ramirovi porovnání napříč zeměmi a časovými obdobími. Navzdory trendu poklesu podpory levice mezi některými segmenty dělnické třídy si radikální levice stále udržuje poměrně silné zastoupení v těchto skupinách. V mnoha zemích má levice mezi dělnickou třídou lepší výsledky než pravicové a radikálně pravicové strany. Údaje ukazují dvojí realitu, kdy některé strany jsou nejúspěšnější mezi dělnickou třídou (např. česká KSČM, finská VAS, německá Die Linke, nizozemská SP, řecká KKE nebo portugalská PCP) a jiné nacházejí větší podporu mezi bílými límečky (např. dánská EN, norská SV, portugalská BE a španělská IU). Při analýze poměru podpory mezi bílými límečky a manuálními pracovníky je zřejmé, že existuje srovnatelný počet případů, kdy je podpora pro každou ze skupin podstatně vyšší. U stran, které dosahují lepších výsledků mezi bílými límečky, však bývají rozdíly oproti dělnické třídě relativně malé, což svědčí o přetrvávajícím významu dělnické třídy pro radikální levici.

Konečně skupina sociálně-kulturních profesí ve všech evropských zemích trvale převažuje ve volbách radikálně levicových stran. Tyto profese obecně zažívají značnou ekonomickou devalvací, přestože mají často vysokou úroveň kvalifikace.

radikální levici, a v těchto politických silách rozpoznávají ty, kdo "nejvíce bojují" proti rasismu. Průzkum provedený výzkumnou skupinou FOCALÉ, prezentovaný v knize *Votes Populaires* (2022), analyzuje hlasování dělnických skupin ve francouzských prezidentských volbách v roce 2017. V návaznosti na metodologii kvantitativní etnografie, analyzují hlasování prostřednictvím imigračního původu a sociálního postavení voliče⁴. Zjistili, že ve skupinách s přistěhovaleckým původem (zejména severoafrickým) je silně nadpoloviční většina voličů kandidáta J. L. Mélenchona (radikální levice France Insoumise), což se zdá být v souladu s antirasistickými postoji, které kandidát hájí. Rovněž čím vyšší je ekonomické postavení těchto voličů (příjem nebo PCS), tím více se ale přiklání ke kandidátovi E. Macronovi. Zvýšené hlasování ve prospěch kandidáta radikální levice se tedy zdá být výsledkem politických subjektivací spojených s historií rasové diskriminace, které nelze chápat nezávisle na ekonomické dominanci, a naznačuje nám, že je nezbytná intersekcionalní analýza hlasování. V souladu s výsledky, které získali Ramiro a Gomez, nám tato práce umožňuje porozumět sociálním vlastnostem, které podporují hlasování pro radikální levici u dělnických skupin, jako je kvalifikace, práce ve veřejném sektoru nebo původ z migrantského prostředí, které je silně vystaveno rasismu. Tyto vlastnosti jsou o to příznivější pro stabilní hlasování pro radikální levici, pokud je volič kombinuje.

⁴ Dotazníky byly předány ve volebních místnostech ve dvou francouzských městech se silným dělnickým elektorátem.

i kdybychom přijali toto rozdělení, které, jak opakujeme, je do značné míry neuspokojivé, je zřejmé, že jádrem pozice levice v těchto dvou dimenzích je jejich artikulace. Druhým důvodem je to, že například environmentální otázka ukazuje nejen propojení, ale i vzájemnou závislost obou dimenzí: ačkoli může být často označována za "společenskou" otázku, Gougou a Persico (2017) ukazují, jak funguje jako hnací síla odmítání neoliberalismu a jeho nástrojů hospodářského růstu, které představují nebezpečí pro životní prostředí. Aby ukázal situaci komplexněji, Steiner (2021) poznamenává, že ačkoli je toto propojení obou dimenzí hnací silou levicových voličů, váha přikládána každé z nich při motivaci lidí jít k volbám se liší generaci od generace. Ukazuje, jak mladí lidé - narození v 80. letech a později - volí především na základě kulturní dimenze, zatímco starší lidé volí především na základě ekonomické dimenze.

Ačkoli se dělení na pravici a levice může jevit jako zmenšující se, zůstává pro politickou identifikaci voličů klíčové. Vnitrostátní a evropské barometry umožňují nahlédnout do této ústřední role. Ve Francii bude v roce 2023 pravolevé rozdělení nadále strukturovat politickou identitu a postoje lidí, přičemž 80 % lidí uvedlo, že stojí na jeho hranici⁵. Na evropské úrovni je toto číslo ještě vyšší - přibližně 86 % respondentů se staví tímto směrem⁶. Převaha pravolevého štěpení je patrná, i když se

⁵ Data jsou z června 2023 z Baromètre de la Confiance Politique" led by the CEVIPOF : <https://www.sciencespo.fr/cevipof/fr/content/le-barometre-de-la-confiance-politique.html>

⁶ Evropský průzkum hodnot 2020, „Umístění na pravolevé škále“.

blíže podíváme na jeho pokles. V průzkumech se tento pokles identifikace s levicí ve skutečnosti týká slova, ale nikoli toho, co označuje - označovaného, ale nikoli označujícího. Poměrně dobře podložená hypotéza ukazuje, že evropská sociální demokracie, kompromitovaná neoliberální politikou, jakmile se dostala k moci (Socialistická strana ve Francii s Françoisem Hollandem, labouristé Tonyho Blaira ve Velké Británii), trvale zdiskreditovala slovo "levice", které si dříve přivlastňovala. Když se však podíváme na hodnoty označované tímto dělením (rovnost, snižování nerovností atd.), identifikace s nimi zůstává velmi silná a někdy i většinová. Ačkoli tento poslední bod je třeba brát s rezervou, může zmírnit ztrátu identifikace s levicí.

V této fázi můžeme pozorovat, jak politická rozdělení, pokud jde o jejich obsah a rámec, obsahují jak stále vzorce, tak výrazná narušení. Levice sice zůstává silná v kategoriích, kterým dominuje kapitalistická společnost, ale to, co zahrnuje, přesáhlo rámec jediné opozice "kapitál vs. práce", která dominovala dvacátému století. Jako jeden z důsledků proměn evropských společností byly pozorovány hluboké změny v ideologickém a politickém štěpení. Dělení na pravici a levicí zdaleka nezmizelo, a to ani v sebeidentifikaci voličů. Stále zůstává ústředním tématem.

Na levicí se ideologický prostor nachází na křižovatce negativního postoje vůči neoliberalismu a obrany menšin a životního prostředí. Více než jejich kombinace je to právě jejich prolínání, které strukturuje ideologické nastavení levicových voličů. Poté, co jsme se pokusili

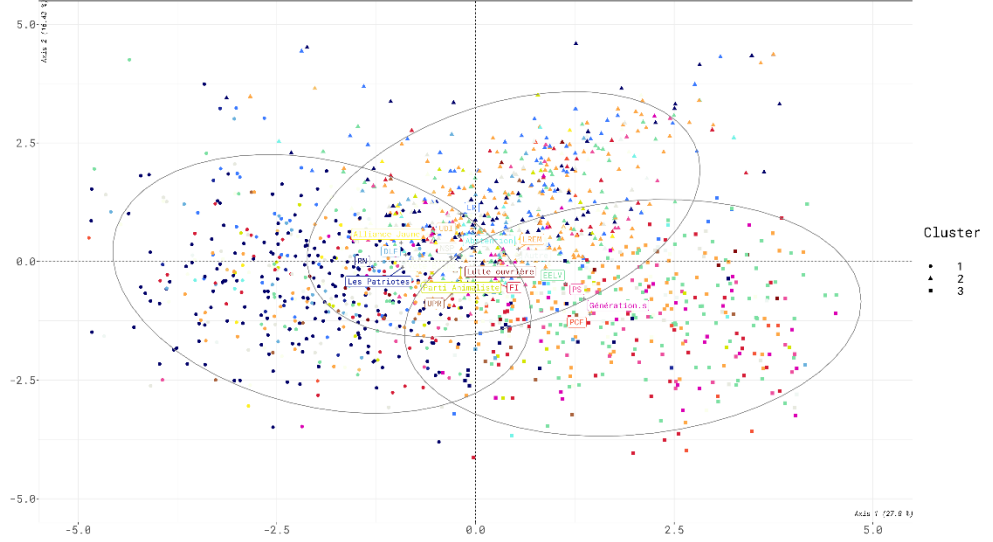
podrobně popsat sociologické a ideologické jádro levice, je načase osvětlit strategickou otázku: jak může radikální levice toto voličské jádro rozšířit?

II. Sdílené hodnoty: zohlednění rozmístění

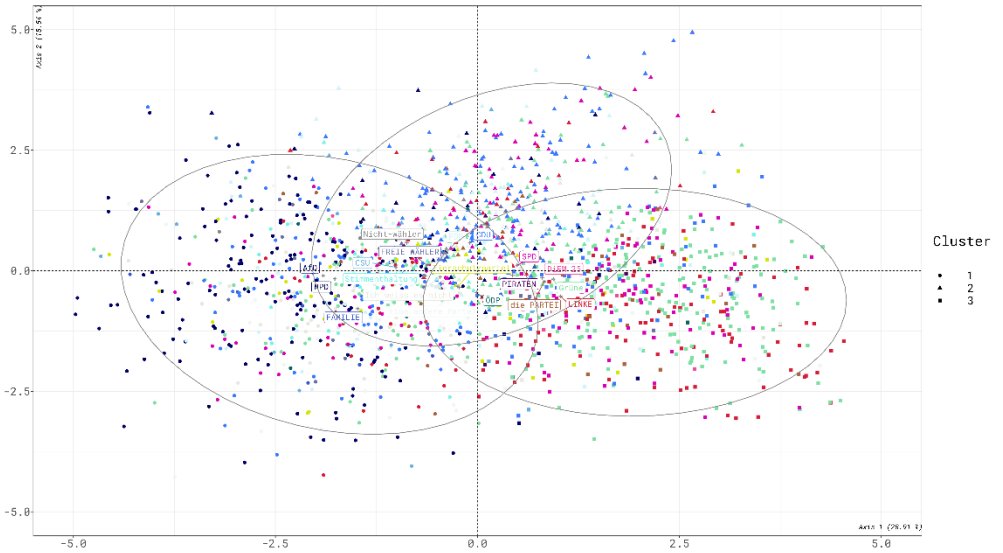
Trojstranný politický prostor

K analýze možností radikální levice a empirickému rozšíření poznatků z výše uvedené literatury využíváme data z průzkumu, který provedla organizace transform! europe po volbách do Evropského parlamentu v roce 2019 ve Francii, Španělsku, Řecku a Německu. Průzkum byl proveden na národním vzorku aktivních jednotlivců a voličů. Prostřednictvím implementace vícenásobné korespondenční analýzy (MCA) konstruuje mapu ideologických skupin, které tvoří elektorát každé z těchto zemí. V rámci této mapy různých ideologických prostorů se konkrétně zaměřujeme na levicový prostor. Konkrétně se snažíme prozkoumat jeho ideologické složení a identifikovat kandidáty, které tito členové volí. Provedením vícerozměrné analýzy respondentů se snažíme zjistit, zda radikální levice "maximalizuje" podporu u voličů, kteří se ideologicky řadí k levicové skupině, a pokud nevolí radikální levicovou stranu, snažíme se identifikovat alternativní kandidáty, které volí. Na základě těchto zjištění poskytneme vhled do strategických debat, které formují diskurz evropské levice.

Francie

Německo

Závěr

V této studii byly identifikovány tři hlavní otázky týkající se sociálně-politického štěpení v Evropě. První z nich se týkala otázky ztráty historického spojení mezi radikální levicí a dělnickou třídou. Pozorujeme proměněný a heterogenní elektorát postavený kolem sociálně-kulturních profesí a dělníků s nízkým vzděláním a složený soubor sociálních skupin, které sdílejí zkušenost s čelní dominancí, jako jsou ženy, LGBTQ+ a lidé vystavení rasovým přístupům. V kontextu současného kapitalismu se marginalizované osoby proměňují a stávají se různorodými.

Zadruhé nás zajímalo, zda je levicový politický subjekt stále ústředním tématem, které určuje politické pole. Zdá se, že osa pravice/levice zůstává a je strukturována prolínáním odmítání neoliberální politiky v ekonomické dimenzi a obhajobou silné "kulturní otevřenosti", která se odráží v obhajobě práv žen a LGBTQ, proimigrační politice a ústředním zohledňováním ekologických otázek. Ukazujeme provázanost těchto dvou prvků, kdy jeden podmiňuje druhý a naopak. Nakonec jsme se zabývali možným využitím radikálně levicového elektorátu. Zdůraznili jsme, že hlavní oblastí, o kterou se radikální levice může opřít, a vrátili jsme se k výrazné debatě uvnitř levice v posledních letech, která se vede kolem "znovudobyti" části krajně pravicového elektorátu. Výsledky našeho průzkumu v dialogu s politologickou literaturou zabývající se touto problematikou ukazují, že celý segment ideologického prostoru radikální levice je zpochybňován sociálnědemokratickými a zelenými politickými variantami. Lze se důvodně domnívat, že tento elektorát

- GOUYOU, Florent et Simon PERSICO. « A new party system in the making? The 2017 French presidential election », *French Politics*. 2017, vol.15 n° 3. p. 303-321.
- HARMSSEN, Robert. « L'Europe et les partis politiques nationaux : les leçons d'un "non-clivage" », *Revue internationale de politique comparée*. 2005, vol.12 n° 1. p. 77-94.
- LEFKOFRIDI, Zoe, Markus WAGNER, et Johanna E. WILLMANN. « Left-Authoritarians and Policy Representation in Western Europe: Electoral Choice across Ideological Dimensions », *West European Politics*. 2 janvier 2014, vol.37 n° 1. p. 65-90.
- MARCOS-MARNE, Hugo. « Minorities to the left: ethno-linguistic identification and vote in Europe », *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 18 novembre 2017, vol.43 n° 15. p. 2634-2651.
- MAYER, Nonna. *Ces Français qui votent Le Pen*. Paris : Flammarion. 2002. 478 p.
- PEREA, Eva Anduiza. « Individual characteristics, institutional incentives and electoral abstention in Western Europe », *European Journal of Political Research*. 2002, vol.41 n° 5. p. 643-673.
- RAMIRO, Luis. « Support for radical left parties in Western Europe: social background, ideology and political orientations », *European Political Science Review*. février 2016, vol.8 n° 1. p. 1-23.
- SAGGAR, Shamit et A.F. HEATH. « Race: Toward a Multicultural Electorate? » in G. EVANS et P. NORRIS (eds.). *Critical Elections: British Parties and Voters in Long-Term Perspective*. London : SAGE Publications Ltd. 1999, p. 102-123.

kritické reakce na tento vývoj, jež říkají vládě premiéra Petra Fialy Stačilo!

Pojďme se ale na volby do EP podívat podrobněji. Je nutné připomenout, že tento druh voleb je specifický tím, že se vždy po pěti letech konají souběžně ve všech zemích Evropské unie. Přispívají tak k utváření společné evropské veřejné sféry, jež může reflektovat a řešit společné evropské problémy. Zároveň jsou tyto volby charakteristické svoji volební účastí, která jen zřídka přesahuje 60 % (např. ve Španělsku nebo Německu). Většinou se volební účast pohybuje pod 50 % a v zemích středoevropského prostoru je to obvykle do 30 %. V podmínkách České republiky byla tato situace o to vážnější, že v roce 2014 jsme se s volební účastí dostali na pouhých 18 %. Nízká volební účast je známkou toho, že občany evropská politika moc nezajímá, byť silně ovlivňuje politiku národních států.

Volby do EP se v České republice konají od roku 2004, kdy země 1. května vstoupila do Evropské unie. První volby se konaly přesně rok od referenda od vstupu do Evropské unie, které skončilo výsledkem 77,33 % pro vstup do EU a 22,67 % proti. Zajímavá byla účast v referendu, která se pohybovala mírně nad 55 %, což odpovídalo volební účasti z tehdejších posledních voleb do Poslanecké sněmovny ČR roku 2002. Referendum bylo platné a ukázalo, že většina voličů si sice přála evropskou integraci, ale téměř polovina občanů, kteří nevolili, poukázala na distanci k Evropské unii. Není možné přehlížet obavu mnoha občanů z určitého diktátu Bruselu, jehož evropská nařízení jsou do nemalé míry produkována pod vlivem západních transnacionálních korporací a USA.

První volby do EP pro české občany v roce 2004 se konaly 11. a 12. června a jejich výsledky prozrazují rozladění společnosti. Volební účast byla velmi nízká, pouze 28,32 %. Nejvíce mandátů získala pravice: Občanská demokratická strana (ODS) obdržela 30,04 % hlasů a získala devět mandátů. Tuto skupinu kandidátů vedl Jan Zahradil, který post europoslance opakovaně obhájil i ve všech dalších volbách. Na druhém místě uspěla radikální levice: Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) získala 20,26 % a šest mandátů. Česká strana sociálně demokratická (ČSSD) skončila třetí s 8,78 % a dvěma mandáty. Další strany se do EP nedostaly. Bylo tedy evidentní, kteří voliči mají zájem ovlivňovat dění v Evropské unii. Tento přístup se posléze částečně odrazil i v následujících volbách do EP. Ty jsou lemovány jednou z nejnižších volebních účastí (hned po volbách do Senátu) ze všech druhů voleb, které se konají na území ČR.

Volby do EP v roce 2009 se konaly 5. a 6. června. Volební účast byla opět nízká, jen 28,22 %. Vítězem se opět stala ODS s 31,45 % hlasů a devíti mandáty. Druhá byla ČSSD s 22,38 % a sedmi mandáty, zatímco KSČM získala 14,18 % a čtyři mandáty. Znovu se do EP dostala i KDU-ČSL s 7,65 % a dvěma mandáty. Výsledky voleb ukázaly upevnění pozice ODS a vzestup ČSSD, což lze vyložit také v souvislosti s vítězstvím sociální demokracie v krajských volbách roku 2008, které drtivě vyhrála a způsobila pověstné úspěšné „oranžové tsunami“ pod vedením tehdejšího předsedy Jiřího Paroubka. Pokles podpory KSČM lze vyložit přesunem hlasů směrem k ČSSD, ale také přirozenou mortalitou voličů této strany.

V době, kdy se konaly tyto volby, v tuzemské politice vládla pravice pod vedením prostoduchého Mirka Topolánka, která následně skončila katastrofálně vyslovením nedůvěry v době českého evropského předsednictví a aférou PROMOPRO, která pronásleduje ODS dodnes.

Další volby, které se konaly 23. a 24. května 2014 za účasti 18,20 %, což byla jedna z nejnižších účastí v EU, dávaly tušit, že většina zklamaných občanů nevěří v možnost změny volbami. ČSSD sice získala nejvíce hlasů, 14,17 %, a čtyři mandáty, ale oproti minulým výsledkům jiných stran to nebyl výrazný úspěch. Druhé skončilo nové hnutí ANO 2011 s 16,13 % a čtyřmi mandáty. KSČM získala 10,98 % a tři mandáty. ODS získala pouze 7,67 % a dva mandáty, což byl výrazný pokles oproti předchozím volbám. ODS se nacházela na svém historickém minimu. Nově se do Evropského parlamentu dostaly strany TOP 09 a Starostové (15,95 %, čtyři mandáty), které se snažilo obnovit pravicovou politiku po její delegitimizaci aktéry ODS. Pozici v EP udržela KDU-ČSL (9,95 %, tři mandáty).

Tyto volby se konaly po další krizi pravicových stran, která vyvrcholila policejním zásahem na Úřadu vlády v roce 2013, následně obviněním tehdejšího předsedy vlády Petra Nečase (ODS). Následně se konaly předčasné volby po rozpuštění Poslanecké sněmovny. Nové sněmovní volby vyhrála sice ČSSD, ale začalo se výrazněji prosazovat nové hnutí ANO 2011 Andreje Babiše, které postupně prosazovalo silnější sociální politiku než ČSSD. Můžeme sledovat upevnění pozice TOP 09 a Starostové, která vyplnila volný pravicový prostor po kolapsu ODS. Opětovný úspěch ve volbách do EP zaznamenali lidovci, kteří jsou

tradiční politickou stranou, ale v roce 2010 poprvé vypadli z Poslanecké sněmovny.

Volby do EP v roce 2019 se konaly 24. a 25. května. Účast byla 28,72 %, což představovalo mírné zlepšení oproti roku 2014. Jednalo se ale o návrat do klasické volební účasti těchto voleb – kolem 30 %. Nejvíce mandátů získalo hnutí ANO 2011 s 21,18 % hlasů a šesti mandáty. Druhá byla ODS s 14,54 % a čtyřmi mandáty. Nově Piráti získali 13,95 % a tři mandáty. TOP 09 a STAN obdržely 11,65 % a také tři mandáty, další nováček - hnutí Tomia Okamury SPD (Strana přímé demokracie) - skončil s 9,14 % a dvěma mandáty, KDU-ČSL získala za 7,24 % také dva mandáty. KSČM se umístila na posledním postupovém místě s 6,94 % a získala pouhý jeden mandát. U těchto voleb můžeme sledovat nárůst hnutí ANO, což opět koreluje s volbami do Poslanecké sněmovny z roku 2018, kdy je drtivě vyhrálo právě hnutí Andreje Babiše.

V těchto volbách se již silně odráží proběhlé migrační události roku 2015, což je znatelné také na stabilizaci hnutí SPD, které se profiluje jako protimigrační. KDU – ČSL udržela své pozice, ale nastal silný propad tradiční strany ČSSD. Z výsledků těchto voleb bylo možné vyčíst, že nastává postupný propad tradičních levicových stran, kdy se jejich voliči přesouvají k hnutí ANO, ale i SPD. Můžeme rovněž sledovat nárůst Pirátské strany, která poprvé uspěla ve volbách do sněmovny roku 2018. Jedná se o jistý fenomén, oproti Pirátským stranám jinde v Evropě, kde jsou v dnešní době již za zenitem.

Na závěr můžeme shrnout, že volby do Evropského parlamentu v České republice jsou vždy formovány také tuzemskou politikou, střetem euroskeptiků, eurorealistů a eurohujerů. Můžeme sledovat nárůst skepse

českých občanů z neefektivní bruselské politiky, jež se často soustředí na zbytečnosti, místo aby řešila podstatné otázky. A pokud už EP důležité otázky řeší, závěry jsou většinou výsledkem tlaku západních korporací a USA, jak to bylo patrné například během pandemie. Na tyto tlaky 1 % majetných a mocných by měla levice a především radikální levice důsledně kriticky reagovat a zároveň prosazovat svoji agendu ve prospěch většiny obyvatel Evropské unie v solidární multilaterální spolupráci s ostatními zeměmi světa.

V podmínkách České republiky můžeme pozorovat přesun voličů od tradičních levicových stran ke stranám manipulativně populistickým nebo protimigračním. Tento trend je viditelný v celé Evropě. Ať už v sousedním Německu, kde je silný nárůst pravicové strany AfD (Alternativa pro Německo) nebo strany Marine LePenové ve Francii. Levicovní voliči se cítí zklamáni a podvedeni neoliberalizovanými sociálnědemokratickými stranami, které přestaly hájit jejich zájmy: sociální zabezpečení, ochranu pracovních práv a přinejmenším stabilizaci sociálního státu. Tato témata částečně převzaly manipulativně populistické strany. Pokud se strany tradiční levice nevrátí důsledně k ochraně práv pracujících, voliči se nevrátí k těmto stranám. Radikálně levicové strany by měly vést tyto snahy o obranu práv pracujících, o silnou sociální politiku na obranu všech marginalizovaných a o další emancipační tendence, včetně hájení míru.

Bude otázkou, jak do těchto voleb bude promlouvat nová generace voličů generace Z, narozených po roce 2000 a vyrůstající už v době členství ČR v EU. U těchto voličů můžeme pozorovat větší náklonnost k EU, byť jsou k ní často i kritičtí. Ve volbách do Evropského parlamentu vesměs

rozhodují jádroví (pevní) voliči dané politické strany. Středového voliče tento druh příliš nezajímá, protože více či méně toleruje vítězství pravice i levice. Volby do EP v České republice jsou vždy střetem těch, kdo EU podporují a těch, kdo jsou k ní kritičtí. Zároveň jsou jasným odrazem tuzemské i světové politiky.

Z anglického originálu přeložil Jan Klán
Jazyková úprava Zbyšek Kupský
Grafické zpracování Václav Špíral, obálka s využitím Pixabay
Vydal Institut české levice, z. ú.
Praha 2024

Původní vydání

EUROPEAN ELECTIONS 2024.

Identifying and Deploying the Conglomerate of Radical Left Voters

Imprint 2023

transform! european network for alternative thinking and political
dialogue,

Square de Meeûs 25 - 1000 Brussels, Belgium

transform! europe is partially financed through a subsidy from the
European Parliament.

The sole liability rests with the author and the European Parliament is not
responsible for any use that may be made of the information contained in
this publication.